

А. О. Войцеховська

аспірантка

науковий керівник: д.е.н., доцент І. А. Ломачинська

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОЛІ УНІВЕРСИТЕТІВ ТА ЇХНІЙ ВКЛАД У РОЗВИТОК СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасному світі роль університетів істотно змінюється, оскільки вони трансформують свою соціальну функцію та стратегії розвитку відповідно до сучасних суспільних перетворень, пов'язаних із соціальними, економічними, технічними, технологічними, культурними змінами тощо. Соціальні, економічні, політичні проблеми нерівності, бідності, міграції, боргової залежності, расизму є критичними для стабільності сучасного світу. Існують й інші глобальні ризики та виклики, які визначають сучасний розвиток суспільства, – технологічні та екологічні, що не може не позначитися на розвитку освітньої сфери та університетів зокрема.

За цих умов від університетів очікується не просто надання освітніх послуг, а сприяння розвитку людського капіталу, що відповідає головній ролі, яку їм відведено, – виробництво висококваліфікованої робочої сили, розробка результативних досліджень для досягнення поставлених цілей держави. Разом із цим, важливо, щоб сучасні університети стали центром акумуляції людського капіталу нової якості, як основного ресурсу майбутнього суспільства, що дозволить їм успішно виконувати своє суспільне призначення, сприяти подоланню кризових явищ і протиріч у сучасному суспільстві, забезпечувати зростання соціально-економічного добробуту населення і держави у цілому.

Підтвердженням виключної ролі вищої освіти у розвитку людського капіталу є результати досліджень лауреатів Нобелівської премії з економіки Ангус Дітона та Енна Кейса, які виявили, що вища освіта сприяє не тільки розвитку індивідів, а й має позитивний вплив на тривалість їх життя. У 2021 році 2/3 американців у віці 25 років без вищої освіти мають прожити у середньому на десять років менше, ніж ті, хто отримав вищу освіту. Виявилось, що кожен наступний щабель освіти «додає» приблизно 1,37 року до життя людини [1].

Інша роль, яку повинні відігравати сучасні університети, це розбудова нових інститутів громадянського суспільства, розвиток нових цінностей, відповідальності перед суспільством та майбутніми поколіннями. Університети активно впливають на формування громадської думки, займаються політичним прогнозуванням та науковими дослідженнями, утім у сучасних умовах це все більше має бути спрямовано на навчання та соціалізацію людей відповідно до вимог нової соціальної ери та сталого розвитку.

Слід відзначити, що в усіх країнах держава несе значні витрати на вищу освіту, очікуючи комплексного соціально-економічного ефекту від її високого рівня серед своїх громадян. Майже половина університетів світу є державними. Існуюча статистика показує, що в будь-якій країні світу, де є заклади вищої освіти, принаймні один університет є державним, а в 39 країнах світу всі університети перебувають лише у державній власності.

Разом із цим, глобальна система вищої освіти перебуває у непростій ситуації, знаходиться у процесі системного та комплексного реформування у зв'язку із посиленням суспільних ризиків та викликів, технологічними змінами та трансформаціями й пошуку «нової»

моделі університетів, яка б дозволила їм стати лідерами у вирішенні сучасних суспільних ризиків та викликів, активними учасниками промисловості та технологічного ринку, ініціаторами кооперації й партнерства їх суб'єктів, що є виключною вимогою сучасності, «допомогти людям жити в умовах високої невизначеності через розвиток знань та поглиблення взаєморозуміння між людьми та світом» [5].

Слід відзначити наступні загальні тенденції розвитку університетів, що зумовлюють зміну ролі та змісту вищої освіти, місця університетів у суспільстві:

1. *Глобалізація освіти*: формування єдиного світового освітнього процесу із загальними стандартами, що передбачає ідею віртуального (цифрового) університету, здатного замінити традиційні університети.

2. *Цифровізація освіти*: інтеграція в освітні процеси цифрових технологій та вибудовування процесів навчання в інтерактивному мережному середовищі.

3. *Менеджеризація освіти*: інтеграція елементів корпоративного менеджменту до системи управління університетом.

Як результат, розвиток університетів повинен відбуватися на основі поєднання концепцій «Університет 3.0» та «Університет 4.0». Модель «Університет 3.0», яка сформувалася в середині ХХ ст., передбачає, що університет є найважливішим соціальним інститутом суспільства, призначенням якого є сприяння підготовці фахівців відповідно до потреб суспільства, комерціалізація освітніх продуктів, формування підприємницької культури, ефективні комунікації з бізнес-середовищем щодо підготовки затребуваних ринком праці фахівців, реалізації досліджень та розробок, що потребує суспільство. Модель «Університет 4.0» – це цифровий університет, де цифровізація є основним інструментом для забезпечення гнучких комунікацій між учасниками освітнього процесу, результат яких має бути спрямований на вирішення суспільних викликів на основі розроблення та удосконалення внутрішніх підсистем та організаційно-економічних й управлінських механізмів інтеграції освіти, науки, держави, промислових технологій, автоматизації, переходу від набору знань до набору компетентностей на базі сучасних університетів. У основі реалізації моделі «Університет 4.0» концепція «Індустрія 4.0», що спрямована на зміну концепту промисловості, відповідно якому параметри майбутньої конструкції визначаються на етапі проектування, що й до-

зволяє визначити серед головних функцій сучасного університету виробництво та постачання знань про майбутнє, забезпечення максимально ефективної капіталізації власних знань.

Як результат, розвиток сучасного університету, як соціального феномену, має бути спрямований на вирішення наступних завдань. По-перше, створення затребуваних освітніх продуктів, переважно кінцевого споживання, що відповідають індивідуальним й суспільним цінностям; орієнтованість на сталий розвиток й відповідальність; формування власного інтелектуального потенціалу та розвиток людського капіталу; забезпечення економічної ефективності та прибутковості; розширення власної ресурсної бази та її ефективне використання на основі багатоканальності, залученості реального сектора економіки, кооперації, інтернаціоналізації тощо; орієнтованість на саморозвиток, лідерство, інновації, постійне підвищення якості, мотивацію персоналу. По-друге, відповідність системи освіти концепції «освіта протягом життя» та інклюзивності; переміщення центру тяжіння у бік освітніх програм для дорослих; залучення до викладацької роботи представників реального сектору економіки та органів влади; розробка та пропозиція програм підвищення кваліфікації для органів влади та суб'єктів господарювання. По-третє, використання вигід, що надаються відкритим інформаційним простором, сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, соціальними мережами, новими цифровими інструментами, новими формами та методами організації освітнього процесу (дуальна освіта, освітня й наукова мобільність), новими формами взаємодії зі стейкхолдерами (державно-приватне партнерство, консорціум). По-четверте, забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії для здобувачів; міждисциплінарність; партнерство здобувачів і викладачів у здійсненні дослідної діяльності, розробці ділової стратегії здобувача та у її супроводі у подальшій кар'єрі через підвищення кваліфікації, перепідготовку. Як результат, здобувач отримає стандартний набір знань, умінь, навичок, збагачених специфічними вузькопрофільними знаннями [1], що дозволить сформуванню його компетенції та спроможності їх реалізації у конкретних мінливих умовах (компетентність), які будуть актуальними, як для сучасного, так і майбутнього ринку праці. По-п'яте, розвиток самоврядування та самостійності (автономія та децентралізація), що зменшить необхідність управління університетом ззовні, його залежність від державного фінансування.

Отже, розвиток сучасних університетів відповідно визначеним завданням й забезпечить їх спроможність та ефективність у вирішенні суспільних викликів та протиріч, формуванні людського капіталу як основного ресурсу майбутнього суспільства, зростанні соціально-економічного добробуту для теперішніх і майбутніх поколінь, що й забезпечить їх конкурентоспроможність як головного інституту громадянського суспільства, соціокультурного феномена у потоці цивілізаційних подій. Разом із цим, у процесі змін зростають й ризики та виклики, що має стати об'єктом ретельних досліджень при розробці «нової» моделі сучасного університету, стратегій розвитку ЗВО.

Список використаної літератури

1. Want to live longer? Stay in school, study suggests. *American Journal of Public Health*. 20.02.2020. URL: <https://www.eurekalert.org/news-releases/740373> (дата звернення: 15.11.2023).
2. World Higher Education Database. *International Association of Universities (IAU), UNESCO*. URL: <https://www.whed.net/home.php> (дата звернення: 23.10.2023).
3. Barnett R. *Realizing the university in an Age of Supercomplexity*. Philadelphia, PA: Society for Research into Higher Education & Open University Press, 2000 216 p.
4. Swanson R., Holton E. *Foundations of human resource development*. Berrett-Koehler Publishers; Second edition, 2009. 560 p.